

L'acompanyament i l'orientació en la parentalitat a famílies en entorns de diversitat cultural: *Ser mare al Pakistan, ser mare del Pakistan*

Maryam El Khayat Yicheoua

Departament de Cognició, Desenvolupament i Psicologia de l'Educació. Facultat de Psicologia.

Universitat de Barcelona

Magda Rivero García

Departament de Cognició, Desenvolupament i Psicologia de l'Educació. Facultat de Psicologia.

Universitat de Barcelona

Resum

L'acompanyament i l'orientació en la parentalitat a famílies en entorns de diversitat cultural: *Ser mare al Pakistan, ser mare del Pakistan*

Un dels reptes a abordar en la societat actual és la interculturalitat i la gestió de la diversitat en els diferents espais en els quals convivim i ens relacionem les persones. Conèixer l'altre –a l'altra part de- és un primer pas per tal d'evitar l'estigma i generar espais inclusius en els quals oferir els recolzaments necessaris i ajustats a la realitat de cada família. L'objectiu d'aquest article, que sorgeix d'un projecte de tesi doctoral en curs que pretén avaluar la relació entre les pràctiques parentals i el desenvolupament infantil en població pakistanesa, és contribuir al coneixement d'una de les comunitats migrades més nombroses a Catalunya. En aquest article, com a pas previ al desenvolupament de la nostra recerca, explorarem algunes característiques pròpies de l'estructura i el funcionament familiar de les famílies pakistaneses, al país d'origen i en context de migració, i reflexionarem sobre aquells factors relacionats amb la cultura d'origen i el procés migratori que poden incidir en l'exercici de la parentalitat, i en especial de la maternitat, i influir en el desenvolupament dels fills i les filles en etapes primerenques.

Paraules clau: Parentalitat, maternitat al Pakistan, migració, benestar emocional, salut mental, desenvolupament infantil, gestió de la diversitat cultural.

Abstract

Support and guidance in parenting to families in environments of cultural diversity: being a mother in Pakistan, being a mother from Pakistan

One of the challenges to be addressed in today's society is interculturality and the management of diversity in the different areas in which people live and interact. Knowing the other - *the other part of* - is a first step to avoid stigma and to provide inclusive spaces in which the necessary and adjusted support to the reality of each family is offered. The aim of this article, which arises from an ongoing doctoral thesis proposal that intends to evaluate the relationship between parenting practices and children development in the Pakistani population, is to contribute to the understanding of one of the largest migrant communities in Catalonia. In this article, as a preliminary step to the development of our research, we will explore some specific characteristics and the family functioning of Pakistani households, in their home country and within the context of migration, and we will reflect on those factors related to the culture of origin and to the migratory process that can affect parental exercise, especially motherhood, and impact on the children development in early stages.

Keywords: Parenting, motherhood in Pakistan, migration, emotional well-being, mental health, child development, management of cultural diversity.

Introducció

L'exercici de la parentalitat en context de migració ha estat poc estudiat a Catalunya i representa un repte important per als i les professionals que ens enfrontem a l'atenció, orientació i acompanyament d'aquestes famílies. Atendre'ls des dels seus coneixements fàctics i les seves pràctiques, des del seu saber fer i la seva saviesa tradicional, des del seu context i la seva vivència, implica un temps d'escolta i aprenentatge. Comporta ressituar, moltes vegades, els nostres egos professionals i veritats absolutes, i reconèixer que, arreu del món, les famílies cuiden, estimen i protegeixen els fills i les filles amb els seus propis recursos i coneixements. El repte serà, però, ajudar a aquestes famílies en aquells aspectes derivats de la migració que sabem, d'acord amb la recerca i la pràctica professional, poden posar en tensió els seus propis recursos personals. Aquí serà, des del nostre punt de vista, on els professionals tindrem un paper fonamental.

En aquest sentit, hem de poder diferenciar aspectes vivencials relacionats amb la seva cultura i el país d'origen d'aquells derivats de la migració. En relació amb aquests darrers, podem esmentar, a tall d'exemple, una de les experiències recollides a través del nostre contacte amb diferents agents que han treballat amb població migrada d'origen pakistanès. Un professional ens comentava com de respectuoses eren les famílies pakistaneses amb les necessitats de moviment i exploració en la infantesa, explicant el cas d'una família que permetia que els fills pintessin les parets, buidessin armaris i pugessin a la taula. Des d'una altra mirada, de ben segur, s'hagués sentenciat una clara manca de límits a la llar. Posar context a la família, preguntar i escoltar el perquè d'una situació o poder conversar sobre aquells aspectes que valoren de l'atenció i l'acompanyament en el desenvolupament dels seus fills i filles, i fins i tot, de les expectatives que posen a sobre, ens permetrà explorar noves interpretacions més ajustades a la realitat, potser, més relacionades amb la seva condició de família migrada i amb les precarietat que, en molts casos, han d'assumir –com per exemple, una vivenda precària i temporal en el cas exposat– que no pas amb el seu origen cultural.

Com a pas previ a la realització d'una recerca que ens ha de permetre arribar a un coneixement més profund de les pràctiques de parentalitat i criança de les famílies migrades d'origen pakistanès a Catalunya i de les relacions d'aquestes pràctiques i el desenvolupament dels nens i les nenes en edats primerenques, en aquest article ens proposem realitzar una aproximació a la seva realitat. Concretament, el nostre objectiu és explorar algunes característiques pròpies de l'estructura i el funcionament familiar de les famílies pakistaneses, al país d'origen i en context de migració, així com assenyalar i reflexionar sobre diversos factors relacionats amb la cultura d'origen i el procés migratori que poden incidir en l'exercici de la parentalitat, i en especial de la maternitat, i influir en el desenvolupament infantil.

Parentalitat i desenvolupament infantil al Pakistan

Quan neix un nadó, diversos factors influeixen en el seu posterior desenvolupament. D'acord amb els enfocaments sistèmics i ecològics (Bronfenbrenner i Morris, 1998; Sameroff, 2009), el desenvolupament es conceptualitza com un procés íntimament relacionat amb els contextos en els

quals s'inscriu i amb els processos interpersonals que hi tenen lloc, sent resultat de complexes interaccions entre factors inherents a l'infant, com, per exemple, les característiques genètiques, i factors contextuals com el barri en el que es viu o la cultura. Una de les principals crítiques realitzades als enfocaments tradicionals de l'estudi del desenvolupament infantil ha estat l'adopció d'una perspectiva occidentalitzada i única de les influències de l'ecologia de l'infant en el seu desenvolupament (Aldgate et al., 2006). Aquest és un aspecte que preocupa no només a investigadors, sinó també, als professionals que, en la nostra pràctica diària, hem d'acompanyar a famílies d'origen divers. Intentarem, per tant, posar en coneixement dels lectors alguns dels factors extrínsecs que poden influir en el desenvolupament dels infants al Pakistan.

Quan neix un nadó al Pakistan es realitzen dos rituals. A l'islam és habitual recitar l'*azan*, la crida a la pregària, a cau d'orella d'un nounat, com a ritual iniciàtic d'inclusió a la religió. El segon ritual, el *gurti* o *tahnik*, té alguna fonamentació en la religió, però és una pràctica cultural independent de la fe. Es tracta de posar algun aliment dolç a la boca dels nadons tan aviat com sigui convenient i de la mà d'aquella persona que es considera un bon model i referent d'hàbits i de personalitat (Shafiq, 2021). Habitualment, passats set dies del naixement, se li tallarà el cabell, es circumcidarà al baró i es posarà nom al nadó. Aquest darrer fet té implicacions en la seva identitat personal.

Al Pakistan hi ha una important segregació per motius de casta d'acord a una supremàcia social estructural que condiona en gran mesura la identitat dels individus i la seva organització familiar i social. La majoria d'aquestes identitats es fonamenten en la regió, la llengua, la cultura i la religió des de fa milers d'anys (Shafiq, 2021). Els noms majoritaris a la societat pakistanesa inclouen prefixos o sufixos que denoten la identitat del grup. El nadó rep la seva etiqueta en el naixement i se li atorga amb ella una identitat etno-regional, etno-religiosa i etno-lingüística, que tindrà un paper molt important al llarg de la seva vida, des de la riquesa, el poder, el respecte i els privilegis heretats, fins a la seva ocupació futura. Un aspecte interessant a investigar serà la significació d'un procés migratori en aquesta identitat en herència.

En relació al procés de criança, un factor important a tenir en compte, i que actualment és àmpliament conegut a través de la recerca, és que existeixen patrons molt diferents en els comportaments relacionats amb l'aferrament en les diferents cultures (Boyden, Ling i Myers, 1998; Rashid, 1996). En occident posem èmfasi en què el vincle afectiu millora amb el contacte visual i el tacte. A d'altres cultures, com la pakistanesa, s'ensenya els nens i les nenes a retirar la mirada en senyal de respecte cap als grans, inclosos els pares i les mares (Rashid, 1996). Un altre exemple, molt citat, fa referència també a qüestions d'identitat. Woodhead (1990) i Owusu-Bempah i Howitt (2000) suggereixen que les diferents cultures i societats posen un èmfasi diferent en la relació entre un mateix i els altres. En la cultura occidental, l'autonomia és molt valorada com a part de la identitat, mentre que a d'altres cultures, el concepte d'un mateix no es pot separar del concepte de pertinença al grup.

Al Pakistan la societat és predominantment col·lectivista. Les famílies atorguen un valor fonamental al deure i l'obligació, més que als drets i llibertats individuals dels seus membres (Østberg, 2003). Les idees que regeixen les relacions entre membres de la família, generalment respectades per tota la comunitat, tot i l'avenç de la globalització, inclouen una jerarquia formal dins la qual cada persona té un paper clarament definit, determinat per l'edat i el sexe, en relació amb els

altres membres de la família. Aquestes dues variables es combinen per a originar una estructura jeràrquica complexa que defineix les relacions i responsabilitats de cada membre del grup. L'estructura familiar més freqüent que conviu en una mateixa llar és la família extensa, tant vertical com horitzontal. Aquesta pot incloure pares/mares, fills barons, les seves dones i els fills/es de les parelles, i els fills/es joves solters/res. Habitualment el pare és el cap de família i el principal responsable de la seva sustentació fins que els fills adults puguin contribuir a l'economia familiar. La responsabilitat de la mare és administrar la llar i els fills/es i, quan viuen amb família extensa, cuidar dels sogres i mantenir l'harmonia familiar (Selin, 2014).

Habitualment, els infants són cuidats per diferents membres de la família, no només pel pare, la mare i els germans grans, sinó també per la família extensa, inclosos avis/es, tiets/es i cosins/es que conviuen a llar. Tots ells són font de converses, jocs i aprenentatges. És per això que existeix un interès creixent per investigar la contribució dels membres no nuclears en el desenvolupament dels fills i les filles (Chung et al, 2019). Les àvies tenen un paper fonamental i potencialment decisiu en la presa de les decisions relacionades amb l'embaràs i la criança. En molts contextos, les àvies són percebudes com sàvies i experimentades, mestres per a les mares joves, i transmissores de tradicions i coneixements fonamentals (Aubel, 2012; Muntaz i Salway, 2007). Estudis qualitius, com els de Lingam et al. (2014) i Sharma i Kanani (2006), descriuen a les àvies en aquestes societats com membres involucrades en la cura diària dels infants i participants actives en la seva alimentació, bany i joc. Així mateix, la transmissió de costums culturals i religiosos es considera responsabilitat de tota la família extensa (Selin, 2014). Per tant, el conjunt dels seus membres imposa disciplina i reforça o inhibeix els comportaments socials dels infants quan els infants tenen edat per comprendre els diferents rols i jerarquies dins de la família.

Parentalitat en context de migració

El col·lectiu procedent del Pakistan ha esdevingut en els darrers anys una de les poblacions extracomunitàries més nombroses de Catalunya, amb un total de 49.944 residents segons dades de l'Idescat (2020). Tot i això, el percentatge de dones pakistaneses representa poc més d'un quart d'aquesta xifra. La majoria d'aquestes dones arriben a Catalunya mitjançant un procés de reagrupament familiar, acompanyades o no de fills i passats uns anys de residència del marit, un cop aquest ha pogut aconseguir una certa estabilitat laboral i econòmica i un habitatge mínimament adequat.

Quan una família decideix migrar, pot plantejar el procés de diferents maneres. Algunes decidiran, per un temps, conformar una família transnacional i exercir la parentalitat a distància, sent el pare o la mare o ambdós qui migra inicialment. En d'altres casos, viatjaran tots els membres a la vegada, situació menys usual i que, habitualment, pot estar relacionada amb situacions de conflicte al país d'origen i sol·licituds d'asil a la societat d'acollida. Els motius per migrar, també són variats. D'acord als estudis de Gallardo (2019) i Pereira, Chapman i Steins (2006), actualment, el principal motiu per migrar es relaciona amb la recerca de millors condicions i oportunitats per als fills i filles de la família. És a dir, es posa l'èmfasi en la migració com una decisió parental.

L'exercici de la parentalitat en un context de migració pot veure's afectat per diversos factors.

Pel que fa al període previ a la migració, és important considerar els valors culturals en què es trobava immersa la família i els motius que la van portar a emigrar (de Haan, 2011; Aruj, 2009). Respecte al moment de la migració, és necessari observar com el país acull a la família mitjançant les seves polítiques migratòries i recursos específics (Bornstein, 2017). Finalment, un cop acollits, s'ha d'atendre la pèrdua de referents i recolzament de la xarxa social i familiar, la percepció de pertànyer a un grup minoritari i tots aquells aspectes que es relacionen amb l'estructura de recolzament i oportunitats que es brinda a la família (Alí, 2008; Bornstein i Bohr, 2011; de Haan, 2011; Gallardo, 2019).

Un factor postmigratori que comença a posar-se de relleu en l'estudi de les famílies migrades és el concepte d'aculturació parental (Bornstein i Bohr, 2011; Gallardo, 2019). Aquest fet es relaciona amb els dilemes als quals fan front les famílies en abandonar –o no– les formes d'exercir la parentalitat pròpies de la cultura d'origen i adoptar –o no– les pròpies de la cultura d'acollida (Gallardo 2019). És important posar en valor aquest concepte degut a que tota cultura presenta unes pautes de criança que li són pròpies, que es transmeten transgeneracionalment i que validen el significat “d'una parentalitat exitosa” (Bornstein i Bohr, 2011; Roer-Stier, 2011). D'aquesta manera, la criança, portada a terme en una cultura diferent a la inicial, implica posar en tensió les expectatives de ser pares/mares validades per la cultura d'origen, en relació amb les expectatives i demandes associades al rol parental propi de la cultura receptora (Roer-Stier, 2011).

Reelaborar expectatives i rols familiars no és una tasca fàcil, especialment quan s'incrementen les exigències i disminueixen els suports. L'avenç de la tecnologia, l'accés a Internet i les xarxes socials han permès a moltes de les famílies migrades d'origen pakistanès mantenir un contacte diari amb els familiars que deixen al país d'origen. Això implica, per un costat, disposar d'un gran suport emocional en el dol migratori, que els hi permet continuar, virtualment, participant de la dinàmica familiar i de les converses i les decisions que es prenen en el si de la família extensa. D'altra banda, però, també comporta un major control per part dels familiars d'origen sobre el rol parental, entorn a la responsabilitat de transmetre fidelment els valors familiars, culturals i religiosos als fills i les filles.

En el domicili familiar de persones d'origen pakistanès a Catalunya, conviuen, habitualment, pare, mare i fills/es. És freqüent que el pare treballi àmplies jornades fora de casa i es faci càrrec de la sustentació de la família nuclear i, en ocasions, col·labori o assumeixi, econòmicament, les despeses de la família extensa al país d'origen. El rol de la mare, però, continua sent el mateix que al Pakistan. És a dir, se li demana mantenir l'harmonia familiar (ara a distància), l'administració de la llar i dels fills. Però ara, la mare ha d'assumir, a més, el paper que cobrien els altres membres de la família extensa en relació a la cura, l'estimulació i la transmissió de valors familiars i coneixements als infants.

Benestar emocional de las mares

Com a conseqüència del que hem exposat fins ara, el nostre interès es centra, –sense menystenir el gran esforç, les responsabilitats i les dificultats que assumeixen els pares– en la situació de les mares migrades d'origen pakistanès. Seran elles, especialment, les que assumiran, sense xarxa familiar

extensa ni comunitària, la criança dels fills i de les filles a la llar. I és en aquest context on hem de focalitzar la nostra mirada, sent coneixedors de la influència d'un bon ambient a la llar en el desenvolupament infantil (Kingston et al., 2012).

Les diverses situacions, de gran complexitat, que poden viure les mares migrades, des d'una perspectiva interseccional i en diversos àmbits (personal, social, legal, econòmic-laboral, d'accés a l'habitatge, percepció de seguretat, etc.) poden generar una major vulnerabilitat a partir del que es coneix com *estrès per aculturació* (Berry, 2005). Aquest concepte fa referència al desenvolupament d'un quadre de simptomatologia ansiosa o estats depressius i psicossomàtics derivats de vivències en les quals es percep que els desafiaments que imposa l'adaptació a la nova societat sobrepassen les eines de les quals es disposa.

Les situacions esmentades poden fàcilment confluir en una mateixa llar i afectar al desenvolupament infantil de manera negativa. La depressió i l'ansietat maternes incideixen en diversos aspectes de la interacció mare-fill/a, com la capacitat de la mare per a detectar els senyals que envia l'infant i donar una resposta ajustada als seus interessos i necessitats (responsivitat) o la calidesa afectiva de la interacció, influint al seu torn, en el desenvolupament cognitiu, socioemocional i lingüístic dels infants i en la seva capacitat d'aprenentatge en etapes primerenques (Stein et al., 2008; Deater-Deckard, 2004). Així mateix, s'evidencia en els fills i les filles un major risc de presentar dificultats en la capacitat de regulació de la conducta en etapes posteriors (Mantymaa et al., 2012). Hem de tenir en compte, per la seva rellevància en l'atenció i acompanyament professional a famílies migrades, que investigacions com les realitzades per Senturk et al. (2011) posen en evidència una associació entre la depressió i les carències en el recolzament social, emocional i pràctic que perceben les mares.

Un tercer factor, juntament amb l'ansietat i la depressió, que incideix en el benestar de les mares i que pot afectar al desenvolupament dels fills i filles és l'estrès percebut. Les persones migrants, generalment, són persones amb grans fortaleses. Tanmateix, les dificultats associades a la migració poden debilitar-les i la carència d'una xarxa de recolzament social ho aguditzada (Achoategui, 2009). A l'estrès migratori s'afegeix l'estrès parental. Estudis previs revelen una prevalença d'estrès parental superior entre les dones, en famílies pertanyents a minories ètniques i en les persones que es troben en situacions de dificultat econòmica o d'atur (Ayala-Nunes, Lemos i Nunes, 2013; Burke, Pardini i Loeber, 2008; Dabrowska i Pisula, 2010).

Un factor associat a l'estrès parental és l'autoeficàcia materna, definida com aquelles creences i expectatives sobre la pròpia capacitat per a desenvolupar-se com a mare hàbil i eficient (Giallo, Kienhuis, Treyvaud y Matthews, 2008; Teti y Glefand, 1991). Aquest és un aspecte molt sensible perquè les mares migrades d'origen pakistanès, en absència de les persones que les recolzaven en l'exercici de la maternitat i validaven les seves actuacions, poden veure compromesa la seva percepció d'autoeficàcia materna si reben feedbacks negatius. Aquest seria el cas, si, per exemple, les persones que han passat a ser la seva xarxa de suport a la societat d'acollida les atenen des d'una mirada jutjadora i des d'un prisma reduït i etnocèntric. És per això que posem en rellevància la responsabilitat dels i de les professionals que les acompanyem en aquest camí. Exposarem amb una vinyeta allò que volem transmetre.

El Nabil és un nen de tres anys que properament iniciarà l'escolaritat. Els pares estan preocupats perquè el Nabil, tot i que fa demandes gestuals i diu algunes paraules

descontextualitzades, presenta un retard en la parla, és molt mogut, crida constantment i no atén a allò que se li demana. El pare treballa fora de casa, té una botiga d'alimentació que atén des de bon matí fins a altes hores de la nit, 7 dies a la setmana. La mare no disposa de xarxa familiar ni social a Catalunya. Només surt sola pel barri a fer petites compres diàries i el Nabil l'acompanya. Explorant l'organització familiar, la mare ens explica que està molt ocupada tot el dia, passa moltes hores a la cuina i fent les feines de la casa, mentre el Nabil es distreu amb la tauleta veient vídeos a Youtube. Els espais d'interacció, com els moments dels àpats, també es veuen afectats per l'ús de dispositius tecnològics que utilitzen per a parlar amb familiars o veure sèries en la seva llengua d'origen.

Davant d'aquesta situació, com a professionals ens plantejem quins son els factors contextuals que dificulten la interacció, joc i conversa entre mare i fill. Ens interessem per com era la maternitat al Pakistan i descobrim que, en aquell context, la família nuclear conviu amb la família extensa. El rol de la mare ha estat, des de que es va casar, cuinar per a tota la família i aquest rol representa una posició de valor per a ella. Cuida i transmet amor cap als seus a través del menjar. Els avis, tiets i cosins són els encarregats de cuidar als infants de la família. En aquest nou context, la mare continua complint aquell mateix rol, sense una consciència real del buit que deixen en la interacció amb l'infant i l'estimulació del seu desenvolupament i aprenentatge els membres de la família que ja no hi són presents.

Conclusions

Aquest article pretén contribuir al coneixement d'una de les comunitats migrades més nombroses de Catalunya. D'acord amb els objectius que ens havíem plantejat, hem realitzat una aproximació a l'estructura i el funcionament familiar de les famílies pakistaneses migrades a Catalunya, atenent tant a les seves característiques culturals com als factors associats al procés migratori. L'estudi de la parentalitat en aquest context específic, tenint en compte el seu bagatge cultural, coneixements previs, costums i sabers fàctics, ens ajudarà a poder oferir serveis més específics i ajustats a les necessitats que presenten les famílies d'origen pakistanès. Els professionals hem de fer l'esforç d'apropar-nos a les diferents realitats de les famílies, amb escolta, curiositat i disposició a acceptar que, tot i que hi ha algunes necessitats que són universals, pot haver-hi una gran varietat de formes de satisfer-les. No existeix una manera perfecta i universal de criar els fills, i hem d'estar atents a evitar judicis de valor i guiar-nos pels estereotips. Tot i això, la migració i el procés d'adaptació a la nova realitat, afegit a les dificultats estructurals i sistemàtiques que troben les famílies migrades en el seu intent d'establir-se a la nova societat, les fa vulnerables a patir trastorns en la seva salut mental, factor que posa en risc el desenvolupament saludable dels fills i les filles.

Interpretar i comprendre els factors extrínsecs que originen un retard del llenguatge, una manca d'habilitats psicomotrius o d'autonomia en l'infant d'una família a la qual acompanyem en la nostra pràctica professional ens ha de portar a posar la mirada i el focus d'intervenció en el context i el sistema i en aquelles dificultats i barreres que troben les mares en l'exercici de la seva maternitat. Per a poder conèixer aquestes dificultats, insistim, serà imprescindible escoltar allò que ens han de dir i fer-les participis i implicar-les en la recerca d'una resposta ajustada i adequada a la seva realitat. Observar el seu context immediat, entrant a la seva llar si ens ho permeten, preguntar sobre com és la

maternitat al seu país, quines són les pràctiques habituals que porten a terme, a què juguen amb els fills i amb les filles o quines són les expectatives que posen en aquests i en aquestes, ens ajudarà a detectar les seves fortaleces per promoure un bon desenvolupament infantil. Posar en valor i afavorir allò que ja constitueix un bon comportament parental, ha de ser, sens dubte, l'inici de qualsevol intervenció.

Sent conscients de què hem realitzat una aproximació parcial a unes realitats diverses i complexes, com ho són sempre les vides humanes, hem assentat algunes bases per avançar, a través de la recerca, cap a un coneixement més profund dels contextos familiars de la població pakistanesa a Catalunya, el seu exercici de la parentalitat, les seves pautes de cria i la seva situació emocional, així com de les relacions d'aquestes variables amb el desenvolupament dels nens i les nenes en els primers anys de vida. El nostre compromís és intentar dur a terme aquesta futura recerca *amb i per a* les famílies i els professionals compromesos d'una o altra forma amb el seu benestar.

Escrivim aquest text des de la màxima humilitat, en un "dins-fora" de la mateixa comunitat i ho fem tenint molt presents les següents paraules de Germaine Greer: *Els escriptors són traïdors; et colaran i escriuran sobre tu en termes en els quals no et reconeixes. Agafaran la vostra realitat, en trauran fils i els teixiran amb les seves pròpies impressions en un teixit més real que la vostra realitat perquè és text. El text està format per caràcters. Un personatge és, per dir-ho així, gravat a la pedra; quan estiguis caracteritzat restaràs allà per sempre, o gairebé sempre, però el que duri no seràs tu. Tots els individus, totes les comunitats sobre les quals s'ha escrit, han patit el mateix xoc de no reconeixement i senten la mateixa sensació d'invasió i traïció (Greer, Guardian, 24 juliol 2006).*

Referències bibliogràfiques

- Achotegui, J. (2009). Migración y salud mental. El síndrome del inmigrante con estrés crónico y múltiple (síndrome de Ulises). *Revista de Servicios Sociales*, 46, 163-171.
- Aldgate, J. (2006). 'Children, Development and Ecology'. In J. Aldgate, D. Jones, W. Rose & C. Jeffrey (eds.) *The Developing World of the Child*. Jessica Kingsley Publishers.
- Ali, M. (2008). Loss of Parenting Self-efficacy among Immigrant Parents. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 9 (2), 148-160.
- Aruj, R. (2009). Causas, consecuencias, efectos e impacto de las migraciones en Latinoamérica. *Papeles de Población*, 14 (55), 95-116
- Aubel J. (2012). The role and influence of grandmothers on child nutrition: culturally designated advisors and caregivers. *Matern Child Nutr.* Jan;8(1):19-35.
- Ayala-Nunes L, Lemos I. i Nunes C. (2013). Predictores del estrés parental en madres de familias en riesgo psicosocial. *Univ Psychol.* Nov 11;13(2):529-39.
- Berry, J. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(6), 697-712.
- Bornstein, M. (2017). Parenting in acculturation: Two contemporary research designs and what they tell us. *Current Opinion in Psychology*, 15, 195-200.
- Bornstein M. i Bohr Y. (2011). Immigration, acculturation and parenting. In Tremblay R. Boivin M., Peters R. (Eds.), *Encyclopedia of early childhood development*. Center of Excellence for Early

Childhood Development.

- Bronfenbrenner, U., i Morris, P. A. (1998). The ecology of developmental processes. In W. Damon & R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology, Vol. 1: Theoretical models of human development* (5th ed., pp. 993 – 1023). New York:Wiley
- Boyden J., Ling, B., i Myers, W. (1998). What works for working children. *Stockhol:Save the Children*. Sweden.
- Burke J, Pardini D. i Loeber R. (2008). Reciprocal relationships between parenting behavior and disruptive psychopathology from childhood through adolescence. *J.Abnorm Child Psychol.* Jul;36(5):679-92.
- Chung, E., Hagaman, A., LeMasters, K., Andrabi, N., Baranov, V., Bates, L., Gallis, J.A., O'Donnell, K., Rahman, A., Sikander, S., Turner, E.L., Maselko, J. (2019). Grandmother Involvement in Rural Pakistan: An Observational Study. *Child Growth and Development*.
- Dabrowska A. i Pisula E. (2010). Parenting stress and coping styles in mothers and fathers of pre-school children with autism and Down syndrome. *J Intellect Disabil Res.* Mar;54(3):266-80.
- de Haan, M. (2011). The reconstruction of parenting after migration: A perspective from cultural translation. *Human Development*, 54(6), 376–399.
- Deater-Deckard, K. (2004). *Parenting stress*. Yale University Press.
- Gallardo, A. (2019). Aculturación Parental: Una revisión de los desafíos y ajustes que implica el proceso de aculturación en las cogniciones parentales. *Summa Psicológica UST* 2019, Vol.16, Nº2: 121 – 129. ISSN: 0718-0446.
- Giallo, R., Kienhuis, M., Treyvaud, K. i Matthews, J. (2008). A Psychometric Evaluation of the Parent Self-efficacy in Managing the Transition to School Scale. *Australian Journal of Educational & Developmental Psychology*, 8, 36- 48.
- Kingston, D., Touh, S. i Whitfield, H.. (2012). Prenatal and postpartum maternal psychological distress and infant development: a systematic review. *Child Psychiatry Hum Dev.* Oct;43(5):683-714.
- Lingam R., Gupta P. i Zafar S., (2014). Understanding care and feeding practices: building blocks for a sustainable intervention in India and Pakistan. *Ann NY Acad Sci* 1308:204–17.
- Mäntymaa, M., Puura, K., Luoma, I., Latva, R., Salmelin, R. K., i Tamminen, T. (2012). Predicting internalizing and externalizing problems at five years by child and parental factors in infancy and toddlerhood. *Child Psychiatry and Human Development*, 43(2), 153–170.
- Mumtaz Z. i Salway S. (2007). Gender, pregnancy and the uptake of antenatal care services in Pakistan. *Sociology of Health & Illness* 29, 1–26.
- Østberg, S. (2003). Norwegian-Pakistani Adolescents: Negotiating Religion, Gender, Ethnicity and Social Boundaries. *YOUNG*, 11(2), 161–181.
- Owusu-Bempah, K. i Howitt, D. (2000). *Psychology beyond western perspectives*. BPS Books.
- Perreira, K., Chapman, M. i Stein, G. (2006). Becoming an American parent: Overcoming challenges and finding strengths in a new immigrant Latino community. *Journal of Family Issues*, 27, 1383-1414.
- Rashid, S. (1996). Attachment through a cultural lens. In D.Howe (ed). *Attachment and loss in child and family social work*. Aldershot: Broomfield.
- Roesr-Stier, D. (2001) Reducing risk for children in changing cultural contexts: Recommendations

- for the intervention and training. *Child Abuse and Neglect*, 25, 231-248.
- Sameroff, A. (2009). The transactional model. In A. Sameroff (Ed.), *The transactional model of development: How children and contexts shape each other* (pp. 3-21). Washington, DC, US: American Psychological Association.
- Selin, H. (2014). Parenting across cultures: Childrearing, motherhood and fatherhood in Non-Western Cultures. Springer Science Business.
- Senturk, V., Abas, M., Berksun, O., i Stewart, R. (2011). Social support and antenatal depression in extended and nuclear family environments in Turkey: a cross-sectional survey. *BMC Psychiatry*, 11, 1-10.
- Shafiq, S. (2021). Development of an individual in pakistani society. Reflections on historical, political, sociological, psychological and mental health aspects. Autoedició.
- Sharma M, i Kanani S. (2006). Grandmothers' influence on child care. *Indian J Pediatr* 73:295–8.
- Stein, A., Malmberg, L.-E., Sylva, K., Barnes, J. i Leach, P. (2008). The influence of maternal depression, caregiving, and socioeconomic status in the post-natal year on children's language development. *Child: Care, Health and Development*, 34(5), 603–612.
- Teti, D. i Gelfand, D. (1991). Behavioral competence among mothers of infants in the first year: The meditational role of maternal self-efficacy. *Child development*, 62 (5), 918-929.
- Woodhead, M. (1990). Psychological and cultural contribution of children's needs. In A. James and A. Prout (eds). *Constructing and Reconstructing Childhood*. Farmes Press.

Correspondència amb les autores: *Maryam El Khayat Yicheoua*. E-mail: marelkhay@gmail.com. *Magda Rivero Garcia*. E-mail: mriverog@ub.edu